

SÜHEYL Ü NEV-BAHÂR ÜZERİNE DÜZELTMELER

Özkan CİĞA*

Özet

14. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden olan Süheyl ü Nev-bahâr mesnevisi, Hoca Mesûd ve yeğeni İzzeddin Ahmed tarafından Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Eser, Türk edebiyatında yazılmış beşerî aşk konulu ilk mesnevi olması bakımından önemlidir. Ayrıca bu eserin aynı yüzyılda yazılmış mesnevilere göre sade bir Türkçeye yazılmış olması ona ayrı bir değer kazandırmıştır.

Süheyl ü Nev-bahâr üzerine günümüze kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalara rağmen bu eserde okuma ve anlam yönünden bağlama uygun düşmeyen durumlar dikkat çekmektedir.

Bu makalede, Süheyl ü Nev-bahâr mesnevisinde yanlış okunmuş veya yanlış anlamlandırılmış bazı kelimelerle ilgili tespitler ve düzeltmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süheyl ü Nevbahâr, yanlış okuma ve anlamlandırma, tespit, düzeltme.

THE DETERMINATIONS ON SÜHEYL Ü NEV-BAHÂR

Abstract

Süheyl ü Nevbahâr masnavi, works of Old Anatolian Turkish in 14th century, was translated Turkish from Persian by Hodja Ahmed Mesut and his nephew İzzeddin Ahmed. The work is important in term of being the first masnavi was written on human love in Turkish literature. In addition, this work was written simply another masnavis in the same century.

Many studies have been conducted up to now about *Süheyl ü Nebahâr*. Despite the work done, in terms of reading and meaning are not suitable binding conditions is remarkable in this work.

In this article, it is retouched and identified some words that misread or false meaning in *Süheyl ü Nevbahâr* masnavi.

Keywords: *Süheyl ü Nevbahâr*, misread, false meaning, identify, retouch.

Giriş:

Türk dili ve edebiyatının önemli eserlerinden biri olan Süheyl ü Nev-bahâr üzerine günümüze kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Bunlardan ilki J. H. Mordtmann tarafından Almanya’da 1925 yılında 13 sayfalık bir ön sözle tıpkıbasım olarak yayımlanan “Suheil und Nevbahâr”dır.¹ Daha sonra Tahsin Banguoğlu, Mordtmann’ın yayımlanmış olduğu tıpkıbasım üzerinde ilk dil incelemesini yapmıştır.² Cem Dilçin, söz konusu eserin Mordtmann (Berlin)

* Arş. Gör.; Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, ozkanciga@hotmail.com

¹ Mordtmann, J. H. (1925), *Suheil und Nevbahâr*, Romantisches Gedicht des Mes’ûd b. Ahmed (8. Jhdt. d. H.), Hannover.

² Banguoğlu, Tahsin (1938), *Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl ü Nevbahâr*, Breslau.

nüşhası ile Dehri Dilçin nüshasını ayrıntılı bir biçimde incelemiştir.³ Eser üzerinde bir diğer çalışma Semih Tezcan tarafından yapılmıştır.⁴ Tezcan, *Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlar* adlı çalışmasında Cem Dilçin'in hazırlamış olduğu eserin metin ve sözlük kısımlarını ilgilendiren metin onarımıyla ilgili öneriler sunmuştur. Bu eser üzerine bir diğer çalışmayı İbrahim Taş yapmıştır.⁵ Çalışmada, söz konusu eserde geçen bazı kelimelerin Türkçenin tarihî dönemlerindeki durumuna göndermeler yapmıştır. Bir diğer çalışma Zeliha Gaddar tarafından doktora tezi olarak yapılmıştır.⁶ Bu çalışma, Süheyl ü Nev-bahâr'ın Dehri Dilçin nüshasının dil bilgisel özellikleri ve biçim bilgisel dizinini içermektedir. Aynı eser üzerine bir diğer çalışma Ali Cin tarafından yapılmıştır.⁷ Söz konusu çalışma, Süheyl ü Nevbahâr'ın sadece Mordtmann nüshası üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Eser üzerinde yapılan yukarıda saydığımız çalışmaların yanı sıra yüksek lisans tezleri⁸, lisans düzeyi bitirme tezleri⁹ ve yapılmış yayımlar¹⁰ vardır.

³ Dilçin, Cem (1991), *Süheyl ü Nev-bahâr İnceleme – Metin – Sözlük*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

⁴ Tezcan, Semih (1994), *Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlar*, Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık, Ankara.

⁵ Taş, İbrahim (2009), *Süheyl ü Nevbahâr'da Eskiçil Öğeler*, Palet Yayınları, Konya.

⁶ Gaddar, Zeliha (2012), *Süheyl ü Nevbahâr'ın Dilbilgisel Özellikleri ve Dizini*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, yayımlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Hacı Ömer Karpuz.

⁷ Cin, Ali (2012), *Süheyl ü Nev-bahâr (Kenzü'l- Bedâyi) İnceleme–Metin–Dizin*, Eğitim Yayınevi, Ankara.

⁸ Akdemir, Yılmaz (2011), *Süheyl ü Nevbahâr'ın Gramatikal Dizini*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Faruk Gökçe, Diyarbakır.

CiğA, Özkan (2013), *Süheyl ü Nev-bahâr (Metin-Aktarma, Art Zamanlı Anlam Değişimleri, Dizin)*, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim dalı Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Sadettin Özçelik, Diyarbakır.

Kardak, Nesibe (1994), *Süheyl ü Nevbahâr'da Fiiller*, Çukurova Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Şükrü Haluk Akalın, Adana.

Ocak, Fatih (2006), *Süheyl ü Nevbahâr'daki Kelime Grupları*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sadi H. Nakiboğlu, Niğde.

⁹ Ahi, Hatice (1968), *Süheyl ü Nev-bahâr ve İndeks (1833-3699. beyitler) (Basılmamış Mezuniyet Tezi)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-825, İstanbul.

Akman, Ayşe (1969), *Süheyl ü Nev-bahâr, Transkripsiyon ve İndeks (1-1832. beyitler) (Basılmamış Mezuniyet Tezi)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-1042, İstanbul.

Andiç, Hasan İsmail (1979), *Hoca Mesud'un Süheyl ü Nev-Bahâr'ından Alınan Bir Bölüm Üzerinde Gramer İncelemesi (1250-1772 arası beyitler) (Basılmamış Mezuniyet Tezi)*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Aydoğan, Ali (1980), *Süheyl ü Nev-Bahâr (Mensur)-Transkripsiyonlu Metin ve İndeks (24a-48a sayfaları) (Basılmamış Mezuniyet Tezi)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-2071, İstanbul.

Bilgen, İpek (1980), *Süheyl ü Nevbahâr (Metnin Yazıçevirisi, Yazılış ve Dil Özellikleri) (Basılmamış Mezuniyet Tezi)*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Düzeltilmeler:**1583. bilik** → bölük“Şaçı **bölüğün** tā kim atdı kemend

Bırağdı bu boynuma biğ dürlü bend”

Birinci dizede metindeki yazılışı gösterilmiş olan kelime, Cem Dilçin, Ali Cin ve Zeliha Gaddar tarafından *biligin* şeklinde okunmuş ve *bilik* için “*saç örgüsü*” anlamı verilmiştir. Bu kelime metinde dokuz yerde¹¹ *bölük* okunacak şekilde yazılmıştır. Buna göre söz konusu kelimedeki *ötre* yerine *esre* yazılmış olduğu anlaşılıyor.

Bingöl, Lale (1978), *Süheyl ü Nev-bahâr* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Can, Mehmet (1980), *Süheyl ü Nev-bahâr* (Mensur)-Transkripsiyonlu Metin ve İndeks (1b-23b sayfaları) (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-2071, İstanbul.

Çal, Fatma (1980), *Süheyl ü Nevbahâr* (Basılmamış Mezuniyet Tezi) Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Çelik, İhsan (1968), *Süheyl ü Nev-bahâr ve İndeks* (3700-5669. arası beyitler) (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-920, İstanbul.

Koç, Hüseyin (1978), *Süheyl-ü Nevbahâr* (Metin İnceleme-Dizin ve Sözlük) (Basılmamış Mezuniyet Tezi), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Şerif, Hüseyin (1937), *Mesud bin Ahmed'in Süheyl ü Nevbahâr'ını Tedkik* (Eser ve Müellif, Gramer ve Lugatçe) (Basılmamış Mezuniyet Tezi) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Edebiyat Şubesi, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No. T-93, İstanbul.

Toydemir, Bayram (1977), *Süheyl ü Nevbahâr* (Metin Transkripsiyonu, Yazılış ve Dil Özellikleri) (Basılmamış Mezuniyet Tezi), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Tutanak, Ayla (1965), *Süheyl ü Nev-bahâr'da Deyimler* (1-190. sayfalar) (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-654, İstanbul.

Ürek, Ülkü (1965), *Süheyl ü Nevbahâr'da Deyimler, Birleşik Fiiller, Meşhur Sözler* (191- 378. sayfalar) (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-666, İstanbul.

¹⁰ Bilge, Kilisli Rıfat (1928), *Süheyl ü Nev-bahâr'a Dair*, Türkiyat Mecmuası, C II, s. 401-409, İstanbul.

Ece, Selami (2003), *Bekayi, Mensur Süheyl ü Nevbahâr (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Aktif Yayınevi, İstanbul.

Özçelik, Sadettin (2012), *Süheyl ü Nevbahâr Üzerine Düzeltilmeler*, VIII. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu'nda (Ali Emiri Hatırasına) Sunulan Yayınlanmamış Bildiri, Diyarbakır.

Süssheim, K. (1927), *Suheil und Nevbehâr*, Romantisches Gedicht des Mesud b. Ahmed, Orientalistische Literaturzeitung, Nr. 6. s. 507-509

Tepeli, Yusuf (1999), *Mensur Süheyl ü Nevbahâr (Giriş-Gramer İncelemesi-Metin-Sözlük)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

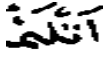
Tezcan, Semih (1995), “*Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlara Birkaç Ekleme*”, Türk Dilleri Araştırmaları C 5, Simurg yayınları, s. 239-245, Ankara.

Tezcan, Semih (1995), *Mes'ud ve XIV. Yüzyıl Türk Edebiyatı Üzerine Yeni Bilgiler*, Türk Dilleri Araştırmaları V s. 65-84 Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul.

¹¹ 1484, 1485, 1487, 1558, 1583, 1654, 1748, 1778, 1970 beyitler.

1653. etlen- → öglen-

“Kız uş gördi kim ol ögün dirdidi

Öginde hiç öglenmeye dir idi”

Metindeki yazılışı gösterilmiş olan kelimeyi Dilçin, *etlen-* okumuş ve sözlükte “*etlen-*: Kendi kendine etmek, öyle yapmak (?) (bk. *etle- Yapmak, etmek, eylemek EUTS*) 1653” (Dilçin, 1991: 606) şeklinde tereddüt belirterek anlam vermiştir. Söz konusu kelimeyi Cin, *eglen-* şeklinde okumuş ve kelimeye “*oyalanmak, vakit geçirmek*” (Cin, 2012: 507) şeklinde anlam vermiştir. Bu okuma şekilleri ve verilen anlamlar bağlama uygun düşmez.

Bu kelimeye yanlışlıkla *kef* yerine *te* yazılmış olmalıdır. *Tarama Sözlüğü*’nde *öglen-* fiili için “*kendine gelmek, akli başına gelmek, aklını başına toplamak, akıllanmak*” (TaS: 3058) anlamları verilmiştir. Yukarıdaki beyitte bu anlamlardan uygun düşeni ‘kendine gelmek’ tir. Çünkü Süheyl; Nevbahâr’ı daha önce birkaç defa gördüğü vakitlerde bayılmış, etrafında bulunan kişiler, ona yardımcı olmaya çalışmıştır. Söz konusu beyitte de Nevbahâr, Süheyl’in kendine gelemeyeceği endişesine kapıldığı sırada Süheyl kendine gelir. Buna göre beyti şöyle anlayabiliriz: ‘Kız, bu hiç kendine gelmeyecek / ayılmayacak diye düşünüyordu ki (yavaş yavaş) onun kendine gelmeye başladığını gördü.’

1732. ağıl → ağgıl

“Tama ağıcağ kendüzün sağlağıl

Ki niceme yahın olursa ağgıl”

Dilçin, yukarıdaki ikinci dizinin yüklemine *ağıl* şeklinde okumuş ancak sözlükte yer vermemiştir. Cin, yüklemi *ağıl* şeklinde okumuş ve dizinde “*ağıl*” (Cin, 2012: 424) olarak anlam vermiştir. Gaddar ise yüklemi *ağıl* şeklinde okumuş dizinde “*ağıl-: yükselmek*” (Gaddar, 2012: 273) şeklinde işlemiştir; ancak bu okuma şekilleri ve anlamlar bağlama uymaz.

Söz konusu fiil, *ağ-ğil* (-ğil / -gil emir 2. teklik kişi) şeklinde okunmalı ve ‘yukarı çık’ şeklinde anlaşılmalıdır. Kelime, M nüshasında şeklinde şeddesiz yazılmıştır. Mesud bunu bazen vezin bazen kafiye veya redif gereği yapar. Örnek olarak *nakkaş* kelimesini bazen şeddesiz¹² olarak şeklinde bazen şeddeli¹³ olarak şeklinde yazmıştır. Buna göre söz konusu beyit ‘Dama çıktığında saklan ki o yaklaştığı zaman sen de çık(arsın)!’ şeklinde anlaşılabilir.

¹² 352, 605, 674, 676, 678, 686, 782, 817, 840, 896, 901, 906, 914, 914, 956, 966, 978, 994, 995, 1026... beyitler.

¹³ 600, 628, 631, 636, 639, 644, 651, 652, 664, 666, 774, 792, 804, 805, 808, 814, 836, 905, 905, 971... beyitler.

1753. çerāsın idin- → çāresin idin-

“Varayım elikdüreyim nerdübān

چارسین **Çāresin idinür** işine iven”

Süheyl ü Nevbahâr'da sadece bir yerde geçen ve metindeki yazılışı gösterilmiş olan kelimeyi Dilçin *çerāsın idin-* şeklinde okumuş ancak sözlükte buna yer vermemiştir. Cin ve Gaddar ise söz konusu kelimeyi *çerāsın idin-* şeklinde okumuştur. Cin, dizinde bu kelime için “*mum, kandil*” (Cin, 2012: 481) Gaddar ise “*fitil, mum*” (Gaddar, 2012: 333) anlamlarını vermiştir. Bu okuma şekli ve anlamlar bağlama uygun düşmez.

Kelimenin M nüshasındaki yazım şeklinde *elif* ve *ra* harfleri değiştirmiş olmalıdır. Harfler yerine konduğunda (چارسین) kelime *çāresin idin-* şeklinde okunup ‘işin gereğini yapmak’ olarak anlaşılabilir. Nitekim kelime, metnin başka yerlerinde sıklıkla geçer.¹⁴ Bağlama göre Süheyl, Nevbahâr’ın yanına, yani dama nasıl çıkabileceğini araştırıyor; Nevbahâr’a hemen bir merdiven bulup geleyim diyor ve sonunda Nevbahâr’ın teklifi üzerine saçına tutunarak dama çıkıyor. Buna göre beyit ‘Varıp bir merdiven buluvereyim; acele eden kişi işin gereğini yapar.’ şeklinde anlaşılabilir.

2123. sākiler → saqılar

“Yürürler idi çevredin sākiler

Harîfî bular şanma kim ساڭيک ساڭيک saqılar

Süheyl ü Nevbahâr'da sadece bir yerde geçen ve metindeki yazılışı gösterilmiş olan kelimeyi Dilçin *sākilar* şeklinde okumuş ancak sözlükte buna yer vermemiştir. Cin, *sākiler* olarak okumuş ve dizinde kelimeye “*saki, sunan*” (Cin, 2012: 653) şeklinde anlam vermiştir. Gaddar kelimeyi *sākilar* olarak okumuş ve dizinde “*sākî: saki, içki dağıtan*” (Gaddar, 2012: 540) şeklinde işlemiştir.

Bu beyitte kafiye birinci dizenin sonunda *sākî*, ikinci dizenin sonunda ise *sağa* kelimelerinden hareketle kurulmuş olmalıdır. Buna göre içki meclisinden bahsedilirken sıra içki sunan kişileri betimlemeye gelmiş ve 2123. beyitte dolaşıp duran *sakilerin* sohbet arkadaşına su verdiğini düşünmememiz gerektiği, 2124. beyitte ise *sakinin* düşmanlığını içinde gizlediği söylenmiştir. Ancak ikinci dizenin sonundaki kelime *sākilar* şeklinde okunup ‘sağa (<Ar. saqqa): su dağıtan; saka.’ (Devellioğlu, 2000: 915) şeklinde anlaşılmalıdır. Kelimenin yapısı ve anlamı, saqılar (<*sağa+la-r*) olarak açıklanıp ‘su dağıtır’ şeklinde açıklanabilir. Buna göre 2123

¹⁴ 35, 36, 239, 468, 534, 555, 570, 575, 586, 589, 594, 635, 675, 735, 834, 1233, 1749, 1885, 1951... beyitler.

ve 2124. beyitleri şöyle anlayabiliriz: ‘Dolaşıp duran sakilerin sohbet arkadaşına su dağıttığını düşünme! / İki şeye (kimsenin söz) söyleyecek cesareti olamaz: Cellâdın öfkesi ve sakinin kini.’ Yani Mesud burada *sakinin*, *saka* gibi su dağıtmadığını, onun işinin içki sunup insanları sarhoş etmek olduğunu anlatmaktadır.

2124. çelid → celid

“İki nesneye zehre yok dinesi

چَلِيدِ **Celid** hışmı vü sâkinüñ kînesi”

Süheyl ü Nevbahâr’da sadece yukarıdaki beyitte geçen ve metindeki yazılışı gösterilmiş olan kelimeyi Dilçin *çelid* şeklinde okumuş ancak sözlükte buna yer vermemiştir. Cin ve Gaddar söz konusu kelimeyi *celid* şeklinde okumuştur. Cin, dizinde bu kelime için “*güçlü, kuvvetli, sert*” (Cin, 2012: 480) Gaddar ise “*karbaçlayan*” (Gaddar, 2012: 328) anlamlarını vermiştir. Söz konusu kelime için verilen bu anlamlar bağlama uygun düşmez.

D’de *cellâd* okunacak şekilde yazılmış olan bu kelimeyi bağlamdan hareketle *celid* şeklinde okuyup ve ‘cellat’ olarak anlayabiliriz. Böylece söz konusu beyit Türkiye Türkçesine ‘İki şeye (kimsenin söz) söyleyecek cesareti olamaz: Cellâdın öfkesi ve sakinin kini.’ şeklinde aktarılabilir.

2136. yil → bil

“Zihî fâl çün diline geldi **بیل** bil

Ne kim şanusı var ise oldı yil”

Yukarıda metindeki yazılışı gösterilmiş kelimeyi Dilçin, Cin ve Gaddar *yil* şeklinde okuyup kelimeye “*yel, rüzgâr*” anlamını vermişlerdir. Ancak bu anlam bağlama uygun düşmez.

Burada kelimenin başında bulunan *be* yerine *ye* yazılmış olmalıdır. Nitekim benzer yazım yanlışlığı 3196. beyitte karşımıza çıkıyor. Söz konusu beyitte bu örneğin tersine *yil*- fiili yerine *bil*- yazılmıştır. Bağlam dikkate alınarak söz konusu kelime *bil* şeklinde okunup ‘bilmek’ olarak anlaşılmalıdır. Bu durumda beyit şöyle anlaşılabilir: (Şunun) ne güzel talih olduğunu anla ki (kişinin) gönlüne düşen şüpheler yel (gibi) geçip gitsin.

2597. seher → seker

“Dımışkî ışıldan şu kayın **سَكِر** seker

Ötelerdi eyle şanasın meger”

Yukarıdaki beyitte geçen ve metindeki yazılışı gösterilmiş olan kelime şimdiye kadar *seher* şeklinde okunmuştur. Dilçin, kelimeye dizinde yer vermemiş; Cin, kelime için “*tan vakti, sabah erken*” (Cin, 2012: 657), Gaddar ise “*seher*” (Gaddar, 2012: 545) anlamını vermiştir. Ancak bu okuyuş ve anlamlar bağlama uygun düşmemektedir.

Tezcan ise çalışmasında *seher* kelimesi için şu notu yazmıştır:

“*seher* ile *meger* arasında uyak yapılmış olması tuhaf. Ayrıca *seher* ile uygun bir anlam vermek bana mümkün görünmüyor. Belki aslında burada *seker* ya da *siher* bulunmaktaydı, müstensih bunu anlamayıp سحر yazmış olabilir. Beytin açıklanması gerekir” (Tezcan, 1994: 36).

Tezcan’ın kelime için teklif ettiği okuma şekillerinden sadece *seker* bağlama uygun düşer. Kelimede yanlışlıkla *kef* yerine *ha* yazılmış olmalı. Çünkü bu beytin geçtiği yerde Yemen ordusu ile Çin ordusunun savaştığı ve bu savaşın çok şiddetli bir şekilde geçtiği aşağıdaki beyitlerde şöyle tasvir edilir:

“Kılıç yalmanı nite kim ıldırım
Neye uğrasa eyler idi yarım
Dımışkî ışıldan şu kayın **seker**
Ötelerdi eyle şanasın meger
Seher vakti dünüñ karanusına
Batar nür oñı bir bağ u key sına
Çü iş hadden aşdı vü şu başdan
İki çeri top kaldı şavaşdan” (2596-2599)

Bu savaş tasvirine göre söz konusu beyitte *sek-* fiilinin bağlama uygun düştüğü görülüyor. 2597. beyitte geçen *kayın* kelimesi ‘kayından yapılmış ok’ anlamındadır. Nitekim Dede Korkut’ta *kayın ok/ oñ* dört yerde¹⁵ geçer. Buna göre 2596-2599. beyitlerin Türkiye Türkçesine aktarımı şöyle yapılabilir: ‘Kılıcın ağzı neye rastlarsa yıldırım gibi onu ikiye bölerdi. / Şu kayından yapılmış ok, Şam işi miğferden sekerek öyle ileri geçer ki seher vaktinin, gece karanlığını nur oku gibi parçaladığını düşünürsün. / İş o kadar çığırından çıktı ki savaştan geriye toplam iki asker kaldı.’

3196. 1. kader → kadar

2. bil → yıl

“Benüm kadrümi ne kadar bilesin

Seni bilmedüm bu **كَدْرٌ** kadar **بَيْتٌ** yilesin”

¹⁵ Özçelik, 2005: Drs. 33b.11; 104b.12/ Drs.68a.10; 112b.11.

Bu notta iki kelime üzerinde durmak gerekiyor:

1. Yukarıda ikinci dizede geçen ve metindeki yazılışı gösterilmiş olan kelime Dilçin, Cin ve Gaddar tarafından *ķader* olarak okunmuştur. Biz bu okuyuşun bağlama uymadığı ve kelimenin bir önceki dizede yer alan *ķadar* kelimesi olduğu fikrindeyiz. Çünkü kelimenin *ķadar* okunup ‘kadar’ olarak anlaşılması bağlama uygun düşer.

2. Yukarıda ikinci dizede geçen ve metindeki yazılışı gösterilmiş olan ikinci kelime Dilçin, Cin ve Gaddar tarafından *bil-* şeklinde okunmuştur; ancak bu okuma ve anlam bağlama uymuyor.

Bağlama göre söz konusu fiil *vil-* şeklinde okunup ‘acele etmek’ olarak anlaşılmalıdır. Nitekim bağlamda Nevbahâr, Cühûd’un kendisini satacağını öğrenince onu bu fikrinden vazgeçirmeye çalışıyor. Ayrıca 3198. beyitte Cühûd’un, Nevbahâr’a ansızın satılma işinden şikâyetle bulunduğu bakılırsa ikinci dizede fiilin *vil-* ‘acele etmek’ okunup anlaşılmasının bağlama gayet uygun düştüğü açıktır. Buna göre beytin Türkiye Türkçesine aktarımı ‘Benim değerimi ne kadar bilebilirsin? Bu kadar acele edeceğimi hiç düşünmedim.’ şeklinde olur. Nitekim 2136. beyitte benzer yazım yanlışlığını görüyoruz. Söz konusu beyitte bu örneğin tersine *bil-* fiili yerine *vil-* yazılmıştır.

3781. deng ol- → dang ol-

“Diye kim bu şâra niçün geldidi

Baķup şürete nişe **دنگ** dang oldıdı”

Metindeki yazılışı gösterilmiş olan fiili Dilçin, *deng ol-* şeklinde okumuş ve sözlükte işlememiştir. Cin ve Gaddar ise söz konusu fiili *deng ol-* şeklinde okumuştur. Cin, bunun için “*hayran, şaşkın*” (Cin, 2012: 491), Gaddar “*şaşkın, sersem*” (Gaddar, 2012: 342) anlamlarını vermiştir.

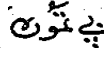
Beyitte geçen *dang ol-* fiilindeki *dang* kelimesinin, metnimizde on bir yerde¹⁶ geçen *tan* (طك) ile aynı kelime olduğunu ve ‘1. Hayret, taaccüp. 2. Şaşılacak şey, hayrete şayan.’ (TaS: 989) anlamına geldiğini düşünüyoruz. Çünkü bu dönemde kelime başında *tı / dal* nöbetleşmesi örnekleri görülebilir: *tur-/ dur-*; *tuz/ duz*; *tuzah/ duzah* gibi. Buna göre bu beyitte söz konusu *tan* (طك) kelimesinin de *dang* (دنگ) şeklinde yazılmış olması muhtemeldir. Tarama Sözlüğü’nde *dan/ tan* kelimelerinin aynı madde başı altında işlenmiş olması bu düşüncemizi destekler. Kelimenin *dang ol-* okunup ‘hayret etmek, şaşırmak’ şeklinde anlaşılması, bağlama

¹⁶ 21, 39, 465, 1007, 1725, 3652, 4007, 4933, 5000, 5276, 5627 beyitler.

uygun düşer. Nitekim hikâyede, bir önceki beyitte (3780) Nevbahâr, yakalanmış olan Saluk'tan bilgi almak üzere birini onun yanına gönderir ve söz konusu beyitte (3781) şehre neden geldiğini ve Nevbahâr'ın resmine neden hayran kaldığını sormasını ister. Buna göre beyti 'Bu şehre niçin gelmişti, (Nevbahâr'ın) resmine bakıp neden hayran olmuştu, diye ona sor.' şeklinde anlayabiliriz.

4304 bî-temre → bi temre

“Pusumuzu bi temre açmazıduk

Açılması vaqt olsa kaçmazıduk”

Metindeki yazılışı verilmiş olan kelimeyi Dilçin *bî-temre* (?) şeklinde okuyup tereddüt belirterek sözlükte anlam vermemiştir. Cin, kelimeyi *bî-temre* şeklinde okumuş, dizinde kelime için “*hurmasız*” (Cin, 2012: 466) anlamını vermiştir; Gaddar ise kelimeyi *bî-temre* şeklinde okumuş ve dizinde “*demirsiz, mızraksız*” (Gaddar, 2012: 316) anlamını vererek tereddüt belirtmiştir. Ancak bu anlamlar bağlama uymuyor. Söz konusu kelime, M nüshasında *bî-temure* şeklinde, D’de ise *bî-temre* (بيتمره) şeklinde bitişik olarak yazılmıştır.

Söz konusu kelimeyi [bi temre/ bi (<bir) temre (<temren)] şeklinde okuyup ‘ok ucu/ mızrak ucu’ olarak anlamak bağlama uygun düşer. Nitekim Süheyl ü Nevbahâr’da bitişik yazılan başka kelimeler de vardır: *buğur*¹⁷, *neyle*¹⁸, *neydügi*¹⁹. Beytin geçtiği bölümde Süheyl, Câlûs’un kalesine gidip onunla sohbet ederken Câlûs, Süheyl’e Çin hükümdarının ülkeyi kendi babasından aldığını, onunla birçok defa savaştığını ve savaşırken etrafında toplanan savaşçılarla ne tür hünerler gösterdiğini anlatır. Buna göre anlatılan hünerlerden biri de söz konusu beyitte geçmektedir. Söz konusu beyit ‘Pusumuzu ok ucu kadar açmazdık; açıldığında kaçmazdık.’ şeklinde anlaşılmalıdır.

Kaynaklar ve Kısaltmalar:

CİN, A. (2012). *Süheyl ü Nev-bahâr (Kenzü’l- Bedâyi) İnceleme–Metin–Dizin*. Ankara: Eğitim Yayınevi.

CİĞA, Ö. (2013). *Süheyl ü Nev-bahâr (Metin-Aktarma, Art Zamanlı Anlam Değişimleri, Dizin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

¹⁷ 692, 2509, 2644, 3099, 4740 beyitler.

¹⁸ 50, 52, 203, 258, 721, 1408, 1701, 1881, 2420, 2496, 2541, 2572, 2829, 3197, 3328, 3542, 4200, 4505... beyitler.

¹⁹ 633. beyit.

- D:** Süheyl ü Nevbahâr'ın Dehri Dilçin nüshası.
- DERLEME SÖZLÜĞÜ (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, F. (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitapevi.
- DİLÇİN, C. (1991). *Süheyl ü Nev-bahâr İnceleme – Metin – Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- GADDAR, Z. (2012). *Süheyl ü Nevbahâr'ın Dilbilgisel Özellikleri ve Dizini*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÖKYAY, O. Ş. (1981). *Halk Dilinde Ölçü Birimleri, Türk Folkloru Araştırmaları I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- KANAR, M. (2008). *Farsça - Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- M:** MORDTMANN, J. H. (1925). *Suheil und Nevbahâr, Romantisches Gedicht des Mes'ud b. Ahmed*. (8. Jhd. d. H.), Hannover.
- ÖZÇELİK, S. (2005). *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar / Dizin / Metin*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- ÖZÇELİK, S. (2006). *Dede Korkut Üzerine Yeni Notlar*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- ÖZÇELİK, S. (2012). *Süheyl ü Nevbahâr Üzerine Düzeltmeler*. Diyarbakır: VIII. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu'nda (Ali Emiri Hatırasına) Sunulan Yayınlanmamış Bildiri.
- ÖZKAN, M. (2000). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- SAMİ, Ş. (2004). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- TaS:** TARAMA SÖZLÜĞÜ (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TAŞ, İ. (2009). Süheyl ü Nevbahâr'da Eskicil Öğeler. Konya: Palet Yayınları.
- TEZCAN, S. (1994). Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlar. Ankara: Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık.
- TEZCAN, S. (1995). Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlara Birkaç Ekleme. *Türk Dilleri Araştırmaları*, C. 5. Ankara: Simurg Yayınları, s. 239-245.
- TEZCAN, S. (1995). Mes'ud ve XIV. Yüzyıl Türk Edebiyatı Üzerine Yeni Bilgiler, *Türk Dilleri Araştırmaları*, V. İstanbul: Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık, s. 65-84.
- TULUM, M. (2000). *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul –Menâkıbu'l Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme*. İstanbul: Deniz Kitabevi.

ÜNVER, İ. (2008). Arap Harfli Metinlerin Çevrisinde Karşılaşılan Yanlışlar, *Turkish Studies, Volume, 3(6)*, s. 47-58.